

ČRNI VRAG

VLADIMIR BARTOL

Ko sem sedel zadnjič na klopici v tivolskem parku in páril svoja od zimskega ždenja v kavarnah zbledela lica ob prvem pomladanskem soncu, sem nenadoma začutil roko na svojem ramenu. Ozrl sem se in zagledal elegantnega, v sivo oblečenega človeka, ki se mi je zdel na prvi pogled nekam znan. Mislil sem in ugibal, kje sva se srečala, toda nisem se mogel spomniti. Prišlec me je motril z mirnim očesom; ko pa je videl, da ga nisem spoznal, se je porogljivo nasmehnil. Da bi prebil mučni položaj, sem ga vprašal:

„Odkod se neki poznavava midva?“

Glasno se je zasmel.

„Tri sto vragov! Ta je pa lepa. Ali zares ne veste, kdo sem?“

„Zares ne.“

„Ste mar pozabili na ‚kratek račun‘, ki ga imava med sabo?“

Besedi „kratek račun“ je čudno poudaril. Bliskoma sem se spomnil in vsa kri mi je udarila v lica. Bil je Janez Boštjančič, ki sem ga bil pred nedavnim opisal v zgodbici „Samo kratek račun“. — Kar je, je, sem si mislil in ugriznil v kislo jabolko.

„Gromska strela! Odkod pa vi, doktor?“ sem vzkliknil in mu podal roko.

„Zdi se mi, da se niste nadejali tako skorajšnjega svidenja z mano“, je dejal z malce hudobnim nasmehom. „Kako ste že tisto napisali? ‚Nemara je za deveto goro iztaknil ono šestdesetmilijontno ženo, katero je s tolikšnim hrepenenjem iskal in ki bi mu bila, hahaha, najbolj primerna.‘ Ali kako že. Ta zlobna ost ob koncu je bila zares odveč.“

Da bi ga potolažil, sem se mu skušal polaskati, češ, da se mi je zdelo vredno, popisati ga zaradi njegove originalne zanimivosti.

Toda vrag se ni dal kar tako premotiti.

„Kaj meni mar zgodba!“ je vzkliknil. „Ime ste izpremenili in razen nekaterih dobrih znancev bi me itak živ krst ne bil po opisu spoznal. Nesramno se mi zdi samo, da ste moje intimne zadeve izročili javnemu zasmehu. — Le ne izvijajte se! Čital sem v časopisu ono kritiko o plitkosti mojih nazorov. Škandal je, dati na tak način človeka ljudem v zobe!“

Čutil sem, kako mi je izginila kri z lic. Rad bi se bil zagovarjal, pa me ni pustil do besede.

„Tako sem bil besen,“ je nadaljeval, „da bi bil onega kritika strl kakor stenico, če bi mi bil prišel takrat v pest.“

„Priznan bedak je“, sem ga začel miriti. „Ne izplačalo bi se, ukvarjati se ž njim.“

„Kaj?! Bedak?!“ je vzrožil ponovno. „Kako si upa potem sploh pisati o stvareh, ki jih ne razume?! Kaj čvekari o človeških zadevah, če jih ne pozna? Mar misli, da si kdo zgradi svoj sistem, kakor če bi si zvil cigareto? Da me takrat v Parizu niste napadli s tisto svojo bedasto psihoanalizo, bi vam bil utegnil še marsikaj povedati o sebi. Pa tudi o globokavzarjih in globokavzarstvu bi vam bil katero zagodel, o tej nesnagi, ki se je po vojni tako neusmiljeno razpasla po vsej Evropi. Val te gnojnice se je razlil iz središč proti periferiji, kakor se razširja kolobar, ki ga je povzročil v vodo vrženi kamen. Izhodišče se je že zdavnaj izčistilo, ko čutiš na obodu še vedno pljuskanje te sentimentalne žlobudre. Kaj čuda, če pri nas, posebno v provinci, še zmerom strašijo breztelesne duše po odrih? Duša, duše, duši, dušo, pri duši, z dušo! Kako se jim topi ta beseda v sluzastih ustih! Kako sladko jim pozvanja na kosmata ušesa! Poslušajte samo pogovor med blagim moškim in blago žensko! Ves čas se smehljata, kakor bi sramežljivo tekmovala med seboj, kako bi drug drugega preplemenitila. Zraven pa jima iščejo misli pod trehuh. ‚Čuvstvo in doživetje!‘ Dve siloviti gesli današnjega časa. Sentimentalna drhal ju tako temeljito žveči med svojimi čeljustmi, da se utegneta, siromaka, skoraj vtopiti v pljunku. V kakšno gnusobo so izpremenili ‚tisto najgloblje in najbolj skrito v človeku!‘ Ali ste videli, kako se jim penijo ustnice, kadar izgovarjajo te besede? Komaj dva meseca sem v domovini in že se mi je življenje zagabilo preko grla. Čital sem o neki ‚skriti bolečini mlade generacije!‘ Kakšna bolečina neki, razen impotence?! Da jih ni sram, razkazovati svetu svojo goloto in povrh vsega zraven še sentimentalno zavijati oči! Jaz bi moral zasukati pero! Pri moji veri! S krepelcem bi jih nagnal iz literature, kakor nekoč Odrešenik dobičkarje iz templja, Bog mi prizanesi zaradi primere! — Bister, neskajen pogled, jasnost v pojmi, prodorna misel: vse to je prišlo dandanes v nemilost. Psovka je skoraj že, če govoriš o zdravih možganih. Kaj čudnega sicer?! Čuvstva so dovolj poceni.“

Hodila sva brez cilja po parku in nenadoma prišla na pot, ki drži proti Bellevueju.

„Ali bi šla proti gozdu?“ sem vprašal. „Pijačo imajo tam.“

Strinjal se je. Nadaljevala sva pot. Nenadoma mi je prišlo na misel in sem mu rekel:

„Ali veste, kaj je zadnjič dejal naš kritik — ne oni iz časopisa — o stvareh, ki ste o njih govorili? En stavek: Čuvstvo ima vsak pes.“

„To je beseda!“ je vzkliknil. „Tako bi bilo treba povedati vsem tem ljudem. Res je: tudi Cankar je bil malce sentimentalen. Kateri Slovenec pa ni tak na dnu svojega srca? Toda on se je sramoval svojih mehkih čuvstev in če so mu kje proti volji privrela na dan, jih je prihodnjič takoj neusmiljeno ošvrknil. Zakaj vsak pošten človek se sramuje tistega, kar je nežnega v njem, in samo podlež razkazuje svojo plemenitost in svojo dobroto. V vojski sem poznal podčastnika, priznalo sirovino, ki je zar-del kakor devica, ko so ga zasačili pri pisanju zaljubljenega pisma. Še prostak se rajši pobaha s svojim prostaštvom, kakor pa bi komu razkril, kaj mu govori v tihih trenutkih srce. Ti ljudje pa vpijejo: Poglejte nas, kako blagi, plemeniti in pošteni smo. Kdo izmed vas je, ki ume tako mehko, sladko in tako dobro čuvstvovati?! Do danes so se pesniki in pisatelji izpovedovali svojih slabosti, svojih grehov in svojih napak, svoje nemoči in drugih težav: Tu pa vam razgaljajo svojo dobroto, plemenitost in blagorodnost. Ali je kdo že kje slišal kaj takega? — In vam pri tem odmolijo farizejsko molitev od začetka do konca. — Dobro so prepisali iz Cankarja vse tisto, kar je bilo šibkega v njem in česar se je sam sramoval pozneje: kar je bilo na njem velikega, jim je ostalo popolnoma tuje. — Ta brezsramna golazen! Pod tuj plašč je zlezla, da bi prikrila svoje zajčje noge! Kakor ostuden mrčes je sedla v osrčje naroda in sedaj sesa iz njega zdrave sokove. Izvohala je praznoto in rano v telesu in se tam vgnezdila. Kri ji je zadišala, krepka in zdrava kri. In že se širita strup in bolezen iz srca v ude in jih ogražata. Kaj, strela, zares ni nikogar, ki bi z enim zamahom odsekal glavo tej hidri?!“

Prišla sva v hotel in sedla na verando.

„Pa kako, da tako dobro poznate naše razmere?“ sem ga vprašal.

„Kako bi jih ne? Pri bratrancu stanujem, prevaranem poetu, ki me je tudi v vaši črtici takoj spoznal. Tudi ono oceno je shranil in mi jo, ko sem se vrnil, s posebnim užitkom pomolil pod nos. Kaj čuda, če sem se začel zanimati za stanje domače literature in se prejle morda malce preveč razburil? Sicer pa, vi ste zadevo opisali in vi ste zanj odgovorni.“

„Seveda, seveda, vso odgovornost sprejemam nase. — Toda — ali ste se za stalno vrnili domov? Naveličali se večnega popotovanja?“

„Kje neki? Prišel sem samo po opravkih, na kratek oddih tako rekoč, in kmalu se zopet odpeljem v München k ženi.“

„Gromska strela! Oženjeni?“ sem se začudil.

„Tako je. Mar se vam zdi nemogoče? Življenje nudi milijon možnosti.“

„Pa ne da bi bili našli tisto šestdeset- ali kolikomilijonsko ženo, ki bi vam bila najbolj primerna?“

„Te baš ne. Toda — mar me niste vprav vi v Parizu opozorili, da je vsa moja zgradba prav za prav samo tiha, skrita tolažba za neki stari poraz? Sistem, ki sem si ga nadel kot železen oklep v lastno obrambo? In vendar ima neko daljno, resnično jedro. To sem šele dobro spoznal, ko sem prvič srečal svojo sedanjo ženo. Je namreč v vsakem oziru živo nasprotje onega ideala, onega tipa, ki sem ga od nekdanj nosil v srcu. Bila je dirigentka ženske kapele v nekem münchenskem nočnem zabavišču in splošno so jo nazivali ‚črni vrag‘. Visoka, močna in temnopolta, po moji sodbi z nekaj primesi zamorske krvi, čeprav jo sama odločno zanikuje, z velikimi, kot oglje črnimi očmi, vsemi žarečimi, z vranjimi, močno nakodranimi lasmi in ustnicami, bujnimi in debelimi kakor Afričanka, mogočna v bokih in kipečih prsi — živa podoba Venere iz Orijenta. Moški so jo obletavali kakor mrčes zrelo hruško. Pošiljali so ji darila, nekatera vredna premoženje. Ko sem jo zagledal, sem vzkliknil pri sebi: če je tisto, kar meniš, da je tvoj ideal, podobno angelu, je ta ženska njegov najmočnejši kontrast, je sam Satan. In kakor groznica mi je šlo preko telesa. Ves večer sem strmел vanjo. Pogum mi je pošel kakor takrat, ko sem bil prvokrat resnično zaljubljen, in ko sem se ji naposled približal, so mi drgetala kolena kakor otroku, ki mora skočiti v mrzlo vodo. Smejala se je, ko me je videla takega, in kazala vrsto prekrasnih belih zob, med katerimi so bili podočniki veliki in ostri kakor zobje divje mačke. ‚Saj imate roke drobne in bele kakor dekletce!‘ je vzkliknila. ‚Še nocoj morate z menoj.‘ Šel sem in ko se me je naveličala, me je kratko malo treščila s postelje. Take sramote nisem še nikoli doživel. Pograbil sem jo za lase in jo tako premikastil, da so me še tri dni potem bolele mišice v rokah. Prihodnji dan sem v svoje neizmerno začudenje opazil, da sva bila drug v drugega temeljito zaljubljena. Tu razumi življenje! Vse svoje dni sem iskal miline in nežnosti v ženski in se naposled zatreskal v — vruga! Neusmiljeno je začela gospodariti z mano. Najela mi je stanovanje, nakupila mi vsega, česar sem potreboval, oblekla me od glave do petâ in — lepega dne me je pozvala v urad, kjer sva se poročila. Toda sedaj šele se je začelo čudo nazarensko. O sebi sem bil sicer v svoji eksemplarični domišljavosti zmerom prepričan, da sub specie aeternitatis nisem brez vrednosti, toda da bi tudi časovno ali celo socialno nekaj pomenil, to mi še v sanjah ni prišlo na misel. Ta ženska pa je umela iz mene ali prav za prav iz mojega imena skovati kapital. Dobila je kredit in ‚črni vrag‘ alias ‚Frau Doktor‘ je postala v nekaj mesecih lastnica razkošnega nočnega lokala. Sedaj sem se vrnil, da uredim, kar je potrebno glede državljanstva, in pa, da povem po pravici,

tudi malce zato, da se oddahnem od težkih zakonskih dolžnosti. Taka je moja ženitna zgodba. —“

Krepko je potegnil iz kozarca in ko si je nekoliko privezal dušo, je nadaljeval:

„Prav za prav smo mi moški kanalje. Kaj kanalje?! To je premalo. Kristalizacija kanalje smo, njen posebljeni adut. Od žensk zahtevamo nemogoče. Če je mlada in neizkušena, ji pravimo: neumna gos. Vzamemo, kar mislimo, da nam pripada, potem se zdolgočasimo in jo mah-nemo drugam. Če pa ima izkušnje in torej nekaj ve, zagrmimo na usodo: prokleta smola! Tako imenitno se razumeva, pa sva se morala najti tako pozno! — Kakor da se dasta pamet in razsodnost kupiti brez izkušenj. Ženske pa, v svoji neizkušnosti ali v svojem rahločutnem ponosu, nas puste od sebe in nam dajo s tem potuho, da izrabljamo tisto svojo že v zasmeh zašlo ‚večno nezadovoljnost‘ za nadaljevanje svojih avantur. Dokler ne pademo v kremplje živemu hudiču, ki nas ne vprašuje več po tem, ali smo zadovoljni, temveč išče zadovoljstva predvsem samo zase. In to se zgodi po pravici. Pri moji veri! Nietzscheja imam na sumu, da je bil v najbolj skritih koticah svojega srca le sentimentalni nemški romantik. Kako bi bil mogel sicer napisati, da ga boli srce, ko vidi, kako se je spáril svetnik z gosjo?! Mar ne zahteva tega vesoljni red stvari?! Indijska ‚knjiga ljubezni‘ razume te stvari veliko pravilneje. Nežna srnica in krepki bivoli, bledoličen sanjač in mesena kobila. — Zlomka! Kakšna nesreča?! Da ne citiram samo stare francoske modrosti, ki pravi, da se skrajnosti dotikajo. Neka skrita, nezavedna volja je v nas, ki nas žene v našo usodo. Da se vzdrži ravnovesje. — Saj si še Boga ne moremo misliti brez hudiča! Pa se ljudje čudijo, če pade Madona v roke zveri! Ali pa, če se izgubi najčistejši moški duh v najbolj tečni mesenosti! Kakšna zabloda neki? Nekaj je v njih, kar jih žene drug drugemu v objem. Sokrat ni mogel imeti druge žene kakor Ksantipo. — Nietzsche si je upal nekoč kritizirati Odrešenika, češ, da bi bil izpremenil, če bi bil učakal njegovo starost, svoj nauk. Glavo stavim, da bi bil Nietzsche, če bi slučajno ne živel kot eremit in če bi imel moje izkušnje, pisal o razmerju med moškim in žensko popolnoma drugače kot je. Na te zadeve se ni nikoli prav razumel. Preveč je hotel po svoji volji učiti in premalo spoznavati resnično lice stvari in modrost v njih. — A kaj?! Če bi hotel biti človek vsemu pravičen, bi se morala pretakati po njegovih žilah voda in ne kri.“

„Glej ga, zlomka!“ sem se začudil. „V teh letih, odkar se nisva videla, ste se neverjetno izpremenili. Kar ste včasih trdili, ste sedaj po-

stavili popolnoma na glavo. Kaj takega bi ne pričakoval od odraslega človeka.“

„Motite se, prijatelj. Človek je veliko bolj kompliciran stvor, kakor se navadno dozdeva. Vidite: nekateri so videli v meni pretiranega intelektualca, drugi zopet bitje, ki je igračka svojih čuvstev in strasti. V takih kontrastih sem se lovil neprestano. Priznati pa moram, da sem se vselej baš takrat naslonil ob svoj razum, kadar je bila napetost v meni presilna, kadar nisem mogel več krotiti notranjih viharjev in svoje bolečine. Vselej tedaj sem našel v jasni misli rešitev. Razčlenil sem vzroke in razloge svojim težavam, in glej! že so začele kopneti kakor same od sebe. Nastal je sistem, ki je trajal tako dolgo, da ga niso druga čuvstva prevrgla. Ljudje venomer zahtevajo od človeka doslednosti. Kakšna doslednost neki?! Misel je trenutek in čuvstvo je trenutek. Vse se neprestano menja in ti sam si vsak čas drugi. Človeško notranjost bi primerjal morski gladini, preko katere švrkajo in hrujejo vetrovi in viharji. Neprestano je v migotanju in valovanju, vsa nemirna je in zdaj se peni in bruha valove, zdaj se zopet igračka kakor poredno dete. V njej se zrcalijo sonce in mesec in oblaki, hiše, drevesa, vrhovi gorá in prelazi, čoln in ladje se ogledujejo v njej, živali in človek. Vsak trenutek ima drugačno lice. Kadar zarežeta vanjo dve mogočni ladji in se bližata druga drugi, tedaj se sečejo valovi, ki jih povzročata, in butajo drugi ob druge. Nastane vrtinec in odpre se žrelo in, kar je majhnega ob njem, potegne v globino. — Nekoč, ko sem bil v hudi denarni stiski, sem pisal politične članke za dva nasprotujoča si časopisa. Spominjam se, kako sem šel nekega dne po razkošni promenadi, kjer so se sprehajale dame v svili, vse dišeče in polne mladostnega žara. Poleg njih so stopali elegantni kavalirji, častniki so rožljali z ostrogami in lica vseh so bila razigrana in vesela. Nenadoma mi je prišel naproti preprost možki, delavec nemara, z detetom v naročju, poleg njega plaha ženica s kosom črnega kruha pod pazduho, vsa drobna in ljubeča, neprestano pogledujoč zdaj moža zdaj dete, in čeprav še mlada, vsa nagubana in postarana od dela in večnih skrbi. Srce se mi je stisnilo in silno tesno mi je postalo v prsih. Ves nemiren sem bil in oddahnil se nisem vse dotlej, dokler nisem napisal ognjevitega uvodnika o socialnih krivicah. — Toda ko sem prihodnji dan obiskal ravnatelja ogromnih industrijskih podjetij in ga našel vsega zakopanega v načrte za daljno in veliko bodočnost, neprestano stremčega po enem cilju, po razširjenju in utrditvi svoje moči, sem nenadoma začutil veličino človeškega duha in ves v ognju sem hitel pisati članek zoper zahteve proletarijata. — Tako so se v meni neprestano borila in se med seboj prepletala neštivilna nasprotujoča si čuvstva, vsako en-

kratno, vsako nositelj posebne in enkratne misli. Vojskam se mi zdi podobno to pestro vrvenje v človeški notranjosti, vojskujočim se med seboj. Bojna črta se neprestano izpreminja in srdita borba mogočno valuje ves čas. Vojaki prve armade so odeti v belo, oni druge v črno, tisti tretje zopet v rdeče, četrti so zeleni, peti plavi in tako dalje in dalje, vsak izmed njih zopet enkrat in razlikujoč se od vseh, nosilec lastnega orožja. Zdaj zmagujejo prvi, zdaj drugi in tretji in potem zopet prvi — večno, nikdar mirujoče valovanje. Prvi se branijo s ščitom in sučejo meč, drugi naskakujejo s sulicami, tretji mečejo kopja in streljajo z loki, četrti molijo trizob v sovraga. Kakor vojščaki za orožjem in ščiti, tako se skrivajo naša čuvstva za našimi mislimi. In vsaka teh, porojena iz resničnega čuvstva, je živa in zase pravilna. Zakaj poleg onega, kar pomeni, je tudi izraz neke naše notranje vzmeti, ki si išče izhoda. Izbijte katerikoli ost, pa obstane čuvstvo golo pred vami. Kaj pomaga vojaku, če je še tako močan, če pa je njegovo orožje slabo; brez moči je proti hujšemu borcu. Šibak vojak ne more sukati težkega kopja; tako je potrebno tudi za ostrino in težo duha najprej mogočno čuvstvovanje. Drugo je prvemu predpogoj. Kadar se je obrabilo neko orožje ali pa je borec dobil boljše, zažene staro v prvi jarek in se izuri v novem. Tako sem delal tudi jaz s svojimi mislimi in sistemi; ko so odslužili, v koš ž njimi! Pravi vojak gre zmerom naprej; kar je premagal, pušča za sabo. Izpremembe in nova pota ga vesele. — Vendar vodi korak slehernega človeka k nekemu daljnemu, komaj slutenemu smotru, vse izpremembe so samo vrtinčasti kolobarji prahu, ki ima nekje zgoraj svoj višek, eno samo točko, končni smisel celotnega bitja. Čim širši je temelj, tem višji je vrh, in čim močnejša je vzmet, tem dalje leti izstrellek. Primer za višino zavoljo obsega širine je Goethe, primer za višino zavoljo silovitosti vzmeti pa Kant. Toda v obeh je bilo združeno tudi prvo in drugo. Napoleon je nosil v sebi oboje približno v enaki meri. On je bil zlata tehtnica med vzmetjo in širino. — A propo! Ali sem vam že povedal, da pišem traktat o osebnostih iz renesanse? Kar prišlo me je, ko sem se poročil, sédel sem in čudovit mir je legel vame. Polegla se je prejšnja nestrpnost, izbrskal sem stare zapiske, ki sem jih delal v knjižnicah, da sam nisem vedel zakaj, vsega me je prevzela neka čudna lenobnost, nič mi ni bilo več do tega, da bi letal okoli, nekako težak sem postal, kakor sad, ki začenja zoreti. Izkušnje so se mi vsedle v notranjosti, vsaka je našla svoj predalček in vse se je začelo lepo urejati. Znanje se je začelo prepletati z osebnim izkustvom, oblikovalo se je, kakor bi ga gnetla nevidna roka, podobe, prej papirnate in mrtve, so začele nenadoma dobivati plastičnost, in osebnosti iz daljnih časov so se nabile z živimi čuvstvi, kakor bi

nekdo v meni s silovitim mehom napihoval njihove tenke prevleke. Od svojega življenja sem dihnil vanje, kakor Stvarnik, ko je izobličil iz ila človeka. Vzljubil sem jih in se pogovarjal z njimi, kakor da so živa bitja. Macchiavelli in Cezar Borgia, Leonardo, Raphael in Michelangelo, Aleksander VI. in še nešteto drugih, vse eno samo pestro prelivanje in vrvenje. Če mi bo sreča naklonjena, se bom habilitiral na kaki univerzi. Žena, ki je sama skoraj neizobražena, me neprestano vzpodbuja in sili, da bi čimprej prodrl v svet. Njen ponos sem in njena nada, njen bojni ščit in njeno orožje, da bi prišla do moči, ta osvojevalka. Kakor mati nad detetom bedi nad mano in gorje tistemu, ki bi črhnil besedico čezme. Neguje me kakor vrtnar gredico, vse telesno je njena skrb, in z ljubosumnim očesom pazi na vsak napredek cvetlice, ki se v meni poraja. Kakor mati, ki ji ni dano, da bi imela lastnega otroka, pazi in čuva to tuje dete. Čudno! Čim me je rešila telesnih skrbi in me priklenila nase, čim mi je dala trdno oporo, da morem stati nekje, čim mi je vzela veselje do klateštva in vsejala vame težnjo k lenobnosti, — je v meni porasla silovitost duhovne dejavnosti do nezaslišanih mejá. Po ves dan kuham in snujem v svoji sobi, primerjam in proučujem in v meni se neprestano sprožajo novi spoznatki kakor rakete. Nič se ne čudim, da je pisal Karel May svoje najbolj napete romane v ječi, prav tako marki de Sade svoje okrutne zgodbe, da je Jules Verne živo popisoval v svoji delavnici daljne kraje, ki jih nikoli ni videl. Ena resnica je neizpodbitna: človeške sile so omejene. Zmerom moraš žrtvovati nekaj za drugo. Ali si vnanje razgiban in plavajo tvoje misli po površini ali pa se umiriš s telesom in se tvoj duh vzvalovi. Samo malokaterim je bilo dano, združevati oboje v enem. — Toda čemu bi jemali ta dejstva tako tragično?! Kaj ni vse, kar je živega, samo presnavljanje in preosnova? Ena sila je v slehernem izmed nas: kjer ji je struga najbolj odprta, tja se vlije. Kaj ni vseeno, če te potegne življenja tok v svojo sredino in postaneš revolucionar, ki preži z bombami in revolverjem na mogotce? Ali če ti je sojeno, da dreviš skozi svet kot drzovitež ali razbojnik in se bíješ sam z vsemi?! Ali pa da, mirno čepeč v skritem kotičku, kuhaš in variš in mečeš v množico ekrazitu podobne misli? Ali da zalezuješ, spreten lovec, kaline v zgodovini in jih izvabljaš, kakor Silen na piščalko, iz njihovih skrivališč?! Eno življenje imaš in en konec: smrt. Tej ni do danes še nihče ušel, niti tisti, ki je bil v vsem najbolj popoln. Ušla ji ne bova niti vi niti jaz. Tej bolezni še niso iznašli leka. — Toda kam sva zašla od prvotne smeri najinega pogovora?! Ali se nisem nekaj jezil zaradi tistega vašega spisa in zaradi tiste kritike o njem? Popolnoma sem pozabil to zadevo. Nič ne de. Če kaj vidite vašega kritika, mu recite, da bo moral

le še nekaj črešenj pozobati, preden bo lahko izrekal o meni sodbo, ki bi bila količkaj pravilna. Kaj sem jaz drugega kakor življenje? In kdo more zajeti življenje v njegovi polnosti in celoti? Danes tak, jutri tak in ko misliš, da me imaš, sem že za deveto goro. Kljuse kritike pa naj le klavrno krevsa za mano. —“

Nekaj sva se še pogovarjala o naših razmerah, o zgodovini in o osebnostih v njej, pripovedoval mi je svoje načrte, dokler naju ni večer prepodil nazaj, v mesto. On se je peljal k svojemu bratrancu na Gorenjsko, jaz pa sem jo mahnil k tovarišem literatom in krokal ž njimi do ranega jutra.

ZLATA RIBA

T O N E S E L I Š K A R

Pomlad je z veliko naglico obsula drevje z zelenjem, le narasla reka je še spominjala na hladne dneve z nalivi in na čemerne oblake, ki so kakor ogromne morske gobe viseli nad mestom.

Topla vlažnost gre iz zemlje.

Na bregu stoji lesena baraka in eno samo okence je obrnjeno k vodi. Zbita je iz najrazličnejših desak in okrajnikov, špranje so prebite z rjasto pločevino starih petrolejskih kant, ponekod tudi z ilovico, na vodoravni strehi pa je stara, bog ve kje pobrana strešna lepenka, obložena s kamenji, da je ne odnese veter.

Voda je kalna in ko počasi pada, pušča na travi plast blata in sviža. Na drugi strani je močvirnata gmajna in par nanovo zgrajenih hišic, ne daleč od barake pa so prve predmestne hiše in koj za njimi je že mesto, ugodno se prebujajoče v solčnih žarkih, ki so pravkar prebili tenko meglo, da je jutro lepo in toplo.

Nekje zvoni. Fabriška sirena rjove, kakor da bi se jata divjih roparic spustila v mehko, nežno jutro.

Na razbitem okencu visi žarek in v baraki je svetlo. Vse stene so surove kakor zunaj. S stropa visi majhna petrolejka na telefonski žici. Pod oknom je pritrjena široka deska, pokrita s časopisnim papirjem; to je miza in na njej je lončena skleda in žlica. V skledi je nekaj razkuhanega fižola in drobtine koruznega kruha plavajo v jesihu. V kotu je majhna zakrpana železna peč, nad njo visi na žeblih razna posoda. Na zadnji steni je slika svetega Antona. Puščavnik je naslikan z dolgo sivo brado, s palico, na kateri je zvonček, ob njem stoji tolsta svinja. Okoli in okoli pa so naslikani prizori iz njegovega življenja: kako izganja